

В. М. Пашков,

завідувач кафедри приватного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, доцент

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ДОКТРИНАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Очевидно, що будь-якій активній діяльності держави з метою здійснення керуючого впливу на зміст, характер та інтенсивність реалізації суспільних відносин має передувати окрема підготовча фаза, що зазвичай серед іншого полягає у формалізації доктринальних положень політики у документах, що мають юридичну силу і можуть виконувати функцію алгоритму діяльності органів держави, спрямованого на досягнення визначених суспільних ефектів, а також у контролі за реалізацією сформованої політики держави з можливою поточною модифікацією складових державної політики, що застосовується. В свою чергу, ефективне функціонування сфери охорони здоров'я, її суспільно затребувані трансформації можливі лише за умови створення та функціонування відповідних правових механізмів, за допомогою яких власне і забезпечуються конституційні гарантії громадян на охорону здоров'я, розвиток ринку медичних послуг та фармацевтичного обслуговування, збільшення майнової основи закладів охорони здоров'я. Цілком зрозуміло, що господарсько-правове регулювання суспільних відносин у сфері охорони здоров'я, їх модернізація передбачають підвищення ролі держави у відповідних процесах, що вимагає підвищення рівня їх юридичної регламентації. З огляду на це особливо важлива роль належить господарському праву і його основному джерелу – ГК України, який закріплює конституційні основи правового господарського порядку (ст. 5), виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність. Крім того, суспільні відносини в сфері охорони здоров'я, забезпечуються різними галузями права: цивільним, трудовим, адміністративним, кримінальним тощо, норми яких зокрема спрямовані на регламентацію заходів відповідальності у разі заподіяння шкоди здоров'ю. Враховуючи те, що не всі суб'єкти господарювання та негосподарюючі суб'єкти мають наміри та можливості забезпечити відповідні соціальні гарантії, втручання держави у відносини охорони здоров'я для координації дій господарюючих та негосподарюючих суб'єктів на задоволення не лише поточних, а й майбутніх потреб суспільства є суспільно обґрунтованою вимогою.

Визнаючи немайнове благо – право на здоров'я як узагальнений публічний інтерес суспільства, що має забезпечуватися державою, – його слід розглядати

як загальноправову умову реалізації різних приватних інтересів, цілей, домагань окремих індивідів. Але головною метою правового забезпечення охорони здоров'я має бути створення, по-перше, рівних можливостей щодо отримання безоплатної медичної допомоги чи якісного платного медичного обслуговування, а по-друге, забезпечення суспільно необхідної рівноваги між особистими правами та свободами громадян, в тому числі свободи на підприємницьку діяльність та інтересами суспільства щодо забезпечення здоров'я нації.

Необхідність збереження здоров'я людини вимагає формування необхідної господарсько-правової політики в контексті діяльності з виробництва, закупівлі, транспортування, зберігання, реалізації різних груп лікарських засобів, виробів медичного призначення, медичної техніки, продуктів харчування, питної води, санітарно-епідеміологічної та природоохоронної діяльності, медичного обслуговування тощо. Система відносин у сфері охорони здоров'я, що за своєю природою є іманентною в сферу господарсько-правового регулювання і перебуває у стані активної трансформації, що відбувається не тільки під державно-правовим впливом, але і під впливом чинників внутрішньої ринкової саморегуляції. Такий характер правового життя створює об'єктивні труднощі у концептуалізації моделі господарсько-правового регулювання.

Переведення відносин у сфері охорони здоров'я у господарсько-правову площину передбачає реалізацію їх як на комерційних так і некомерційних засадах діяльності, що аж ніяк не підриває саму доцільність переведення їх на платформу господарсько-правового регулювання у відповідності до їх природи – послуг, що мають вартісний склад і мають надаватись широкому колу контрагентів на професійній і систематичній основі. Широке застосування у сфері охорони здоров'я відносин некомерційного характеру є цілком логічним і охоплюється предметом господарського права (ст.ст. 52 – 54 ГК), адже має кваліфікуватись як некомерційне господарювання з метою досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку. У своїй більшості некомерційна господарська діяльність закладів охорони здоров'я, переважно державної і комунальної форми власності, компенсується за рахунок бюджетного фінансування. І одним із завдань господарсько-правової науки є внесення ясності в регулювання цих відносин, в тому числі щодо визначення вартості медичних послуг, порядку її компенсації тощо. При цьому ми не ставимо за мету досліджувати відносини, що складають предмет бюджетного права визначаючи їх самостійний але субсидіарний характер щодо діяльності в названій сфері.

Так, декларування у ст. 49 Конституції України права на безоплатну медичну допомогу, що надається державними та комунальними закладами охорони здоров'я у своїй більшості розглядається організаторами охорони здоров'я без ув'язування з ст. 904 ЦК України, яка чітко регламентує, що надання безоплатних послуг передбачає відшкодування витрат виконавцеві, що передбачає їх цінову

визначеність. Адже, згідно із ч.1 ст. 3 ГК України під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямованого на виготовлення та реалізації продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Не випадково, відповідно до ст. 3 Основ «медичне обслуговування» – це діяльність закладів охорони здоров'я та фізичних осіб – підприємців, які зареєстровані та одержали відповідну ліцензію в установленому законом порядку, у сфері охорони здоров'я, що не обов'язково обмежується медичною допомогою.

Отже, можна зробити висновок, що об'єктом суспільних відносин у сфері охорони здоров'я є те, на що дійсно спрямована діяльність системи охорони здоров'я як категорії, а саме, здоров'я – як особисте немайнове благо, яке не змінює немайнового характеру самого блага, супроводжується наданням платних медичних послуг. В свою чергу діяльність у сфері охорони здоров'я пов'язана з товарно-грошовою формою, носить систематичний характер, пов'язана з специфічним видом ризиків, передбачає наявність спеціальних професійних навиків з боку медичних та фармацевтичних працівників.

Зазначена діяльність, як уявляється логічно і доцільно потребує застосування традиційних механізмів господарського права, а саме, страхування, встановлення низки публічно обґрунтованих заборон на здійснення відповідної діяльності встановлення обмежень окремих видів діяльності, а також імперативного визначення спеціальних умов виробництва, перевезення та реалізації окремих видів продукції. Також має місце кон'юктурний попит на медичні послуги, в залежності від стану захворюваності в країні та від платоспроможності пацієнта, споживача.

Слід визнати, що при здійсненні господарської діяльності у сфері охорони здоров'я застосовуються традиційні інструменти господарсько-правового регулювання, такі як ліцензування, стандартизація, сертифікація, акредитація тощо.

До загальних закономірностей розвитку суспільних відносин слід віднести процес посилення суспільної вимогливості тощо, соціальної орієнтації державної правової політики завданням збереження здоров'я громадян, як основної конституційної цінності.

Отже, характерними рисами суспільних відносин у сфері охорони здоров'я є:

1. Специфічні негативні фактори впливу на охорону здоров'я та наявність господарсько-правових засобів їх нейтралізації, зокрема шляхом запровадження нормативів, стандартів і медичної діяльності та її обмежень в сфері комерційного господарювання.

2. Специфічні способи мобілізації, розподілу та використання коштів на охорону здоров'я. Кошти на утримання можуть формуватися не лише з Державного бюджету, а й за рахунок внесків громадян, роботодавців, застрахованих осіб, державних субсидій, коштів місцевих бюджетів які використовуються лише за цільовим призначенням.

3. Економічна природа цих відносин, що відповідає природі суб'єктів господарювання, а також передбачає широке використання засобів державного регулювання господарської діяльності, передбачених у ст. 12 ГК України.

4. Специфічний порядок допуску до діяльності в сфері охорони здоров'я. З одного боку суб'єктом виступає допущений державою чи уповноваженим органом заклад охорони здоров'я, який зобов'язаний або має право надати безоплатну медичну допомогу чи платне медичне обслуговування, а з іншого – цей заклад створюється і функціонує як суб'єкт господарювання, що діє з метою отримання прибутку, або як суб'єкт некомерційного господарювання чи негосподарюючий суб'єкт.

5. Ці відносини завжди спрямовані на забезпечення особистого немайнового блага – права на здоров'я, яке не змінює немайнового характеру самого блага, супроводжується наданням платних медичних послуг, тобто пов'язане з товарно-грошовою формою.

А перехід до господарсько-правової моделі регулювання цих відносин є природним і цілком відповідає реаліям суспільного життя. Саме тому переведення всіх відносин щодо медичного та фармацевтичного обслуговування у вартісний, контрольований, договірно-правовий характер з чітко визначеним суб'єктним складом та чітким розмежуванням прав, обов'язків і відповідальності учасників, може бути досягнуто лише в рамках переводу цих відносин у систему господарсько-правового регулювання.

Підсумовуючи викладене можна стверджувати, що в сфері охорони здоров'я за характером правових відносин, спрямованих на забезпечення охорони здоров'я, розрізняють: 1) відносини щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності, яка здійснюється суб'єктами господарювання, пов'язаної з виробництвом лікарських засобів, виробів медичного призначення, медичної техніки, їх реалізації, а також наданням медичних послуг суб'єктами господарювання, що здійснюють діяльність з метою отримання прибутку або суб'єктами некомерційного господарювання, що знаходяться на повному госпрозрахунку; відносини щодо здійснення господарської діяльності в межах господарської компетенції суб'єктами некомерційного господарювання, які фінансуються з бюджету, пов'язаної з виготовленням лікарських засобів міжлікарняними аптеками без права торгівлі, а також надання медичних послуг та медичної допомоги; 2) відносини щодо безпосереднього здійснення господарського забезпечення, що здійснюється негосподарюючими суб'єктами в межах господарської компетенції, пов'язаної з виконанням адміністративних функцій; 3) відносини щодо управління господарською діяльністю закладів охорони здоров'я, тобто – організаційно-господарські відносини, шляхом державної реєстрації, ліцензування, патентування, квотування, акредитації закладів охорони здоров'я, сертифікації та атестації тощо, а також управління господарським забезпеченням, що

здійснюється негосподарюючими суб'єктами в межах господарської компетенції, шляхом акредитації закладів охорони здоров'я та атестації тощо.

Наведенні аргументи свідчать про необхідність подальшого забезпечення законодавства про охорону здоров'я нормативними передумовами господарсько-правового регулювання в контексті його подальшого розвитку в комплексі з публічно-правовими інститутами господарського права, що в свою чергу свідчить про необхідність розгляду господарсько-правове забезпечення сфери охорони здоров'я з точки зору захисту прав споживачів як учасників господарських праввідносин, без чого подальший розвиток сфери охорони здоров'я на національному рівні не може бути реалізовано.

А. К. Соколова,

доцент кафедри екологічного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ЗАКОНОДАВЧІ ЗАСАДИ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ І КОМПЛЕКСИ

Законодавче визначення природних ресурсів (землі, вод, надр, рослинного і тваринного світу, атмосферного повітря) і природних комплексів (ландшафтів, об'єктів і територій природно-заповідного фонду тощо) як основних елементів довкілля, відносини з приводу використання, відтворення й охорони яких регулюються екологічним законодавством, викликають необхідність дослідження питань, пов'язаних з належністю цих об'єктів і комплексів.

Серед багатьох проблем юридичної науки за своєю актуальністю, практичною значущістю і складністю особливе місце посідає право власності. За сучасних ринкових умов це стосується також і сукупності питань права власності на природні ресурси й комплекси, що становить доволі розгалужену й комплексну проблему, яку можна розглядати за багатьма напрямками й у різних аспектах. Заслужовують на увагу такі її елементи, як поняття і зміст зазначеного права власності, об'єкти й суб'єкти цього права, форми права власності, перспективи подальшого розвитку останнього на зазначені об'єкти та ін.

Необхідно здійснити комплексний теоретичний аналіз правової природи і специфіки вказаного права власності. Для досягнення цього слід перш за все визначити стан законодавчого забезпечення права власності на природні ресурси й комплекси.

Вирішення проблеми цього права власності передусім пов'язано з визнанням його таким безпосередньо чинним законодавством. Але приписи відповідних